

קציר חדש

שאלה: האם מותר לקצור תבואה (חטה) חדשה קודם פסח למאכל בהמה?

תשובה:

א. הצנת השאלה

כאשר התבואה אינה עולה יפה מחמת מחסור בגשמים, חום רב וכיו"ב, אזי יש כמות שולית של חטה בעלת גרעינים ראויים, ומשום כך כדאי לקצור את החטה למאכל בהמה. קציר זה חייב להיות מוקדם משום שבשלים מאוחרים יותר, תתיבש כל החטה ולא תהיה ראויה אף לכך. מחמת זה פונים החקלאים בשאלה לברר אם מותר להם לקצור מן התבואה החדשה קודם לעומר או לאו.

ב. מקור הדיון: איסור אכילת חדש

בסוף פרשת הקרבת העומר נאמר בתורה (ויקרא כג, יד): "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלקיכם חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם". ועיין ברמב"ם בספר המצוות לא תעשה קפט, קצ, קצא. ובגמרא מובא בזה מה שאמר ר' יוחנן ללמוד מחלה, שכל חמשת מיני דגן בכלל האיסור. וכן שם (בדף ע' ריש עמוד ב') לימוד ממצה וכתבו שם התוספות (ד"ה אתיא) גראה דאיצטריך לרבות חמשת מינים, דלא תימא דוקא שעורין דמייתי עומר מיניה".

ובס' החינוך מצ' ש"ג מדיני המצות מה שאמרו ז"ל שחמש תבואות לבד הן שהן בכלל איסור החדש. ונהוג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית בזכרים ובנקבות". (ועיין גם ברמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק י' הלכה ב' ובשו"ע יורה דעה סי' רצ"ג).

ג. קצירת חדש

במשנה בדף ע' ע"א (במנחות) שנינו: "ואסורים בחדש מלפני הפסח ומל קצור מלפני העומר".

אמנם במשנה בדף ס"ז ע"ב משמע שיש בכך מחלוקת שם נאמר: "משקרב

העומר יוצאים ומוצאים שוק ירושלים שהוא מלא קמח קלי שלא ברצון חכמים דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר: ברצון חכמים היו עושים". ובגמרא שם: "ולא גזר ר' יהודה דילמא אתי למיכל מיניה? ... אמר רבה: שאני חדש, מתוך שלא התרת לו אלא ע"י קיטוף — זכור הוא, אמר ליה אביי: ... אלא אמר אביי: חדש בדיל מיניה, חמץ לא בדיל מיניה". ויוצא שלפי רבה גם ר' יהודה אוסר קצירה ואינו מותר אלא קיטוף (לכולי עלמא). אביי לעומתו סובר שלדעת ר' יהודה מותרת קצירת תבואה חדשה קודם לט"ז ניסן, ומ"מ יוצא שאף לר' מאיר איסור הקצירה הוא מדרבנן שמא יבא לאכול ממנו.

הרמב"ם פסק כר' מאיר וכתב (הלכות תמידין ומוספין פרק ז' הלכה יג): "אסור לקצור בארץ ישראל מין מחמשת מיני תבואה קודם לקצירת העומר שנאמר ראשית קצירכם, שיהיה תחילה לכל הנקצרים". וזו אסמכתא בעלמא (ומקורה בתורת כהנים) ויש סוברים שזהו איסור תורה.

ד. קצירת חדש בזמן הזה

גבי אכילת חדש תנן (דף ס"ח ע"א): "משחרב בית המקדש התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהיה יום הנף כולו אסור". וברש"י: "שיהא יום הנף — יום ט"ז שבו מניפים את העומר כולו אסור לאכול חדש". משמע קצת שדוקא לגבי אכילה דגו אחר שחרב בית המקדש, אבל קצירת החדש אינה אסורה בזמן הזה שאין לנו עומר * (או משום שלא שייך לומר שיהיה תחילה לכל הנקצרים או משום סיבה אחרת).

כך יש לדייק גם מן השלחן ערוך שלא הזכיר איסור קצירת חדש קודם לעומר, אף שחי בארץ ישראל בין יהודים שעבדו את האדמה.

ניתן להסיק אם כך מתוך רש"י ומשלחן ערוך שלא קיים איסור קצירת חדש בזמן הזה. ומשום שהדברים אינם מפורשים, התלבט בזה בחידושי קרן אורה כאן (דף ע"א סוף עמוד ב') וכתב: "לא מצאתי כעת מבואר דין קצירה קודם לעומר בארץ ישראל בזמן הזה. דאולי לא נאסרה קצירה קודם לעומר, אלא בזמן קציר העומר צריך שיהיה הוא ראשית, אבל כשאין קציר עומר לא נאסרה קצירת הרשות" והביא ראיה להתיר, אך הניח בצריך עיון.

בחידושי הרש"ש למסכתנו ברור יותר: "גראה לי דבזמן שאין מקדש מותר לקצור, דאיסור קצירה הוא מדכתיב ראשית קצירכם, וכיון דאין קציר. בעומר שרי ודלא כמשמע בספר משכנות יעקב" והביא ראיה: "ובזה אתי כמין חומר הגירסא שלפנינו כאן ובריש חלה "ואסורין בחדש מלפני הפסח — מפני דאיסור אכילה אינו תלוי בעומר דאף בזמן דליכא עומר אסור, ומלקצור לפני העומר — משום דאיסור קצירה תלוי בעומר דוקא".

* הדיון על הבדל בין זמן המקדש לזמן הזה, אינו שייך אלא לגבי אכילה, לפי דרשת הכתובים, משא"כ קצירה שיסודה מהכתוב "ראשית קצירכם", הוא גם בזה"ז לא אסור משהאיר המזרח, שאז כבר עבר זמן קצירתו. (העורך).

אבל בשו"ת שאגת אריה החדשות (דיני חדש סימן ח') פשיטא ליה איפכא: "אע"ג דאיסור קצירה קודם לעומר — בעומר תליא רחמנא דכתיב ראשית קצירכם שיהיה הוא תחילה לכל הנקצרים; מ"מ אפילו בזמן הזה דליכא עומר אסור לקצור קודם האיר המזרח ביום הנף". והביא לכך ראיה מהמשנה המספרת על אנשי יריחו שהיו קוצרים ברצון חכמים ופירש רש"י דאיסורא דאורייתא ליכא משום שמקום שאין אתה מביא הוא ומסיק השאגת אריה שם "הא ממקום שאתה מביא אי אתה קוצר אפילו בזמן הזה דהא הא דאנשי יריחו בזמן שאין בית המקדש קיים היו כדמוכח מדברי התוספות... אע"ג דלא נתברר מנא ליה להתוספות ז"ל, דילמא היו בזמן שבית המקדש היה קיים, ובפרט למקצת רבוואתא דסבירא להו דבזמן הזה שאין בית המקדש קיים מותר לעשות מלאכה בערב פסח והרי בהני עובדי דאנשי יריחו תני מרכיבים דקלים כל היום כלומר של ערב פסח, ולר' יהודה שלא ברצון חכמים היו עושים כן... על כרחך הוי עובדי דאנשי יריחו בזמן שבית המקדש קיים היה, דאילו בזמן הזה הא מותר לעשות מלאכה בערב פסח...".

והכי משמע להדיא מדברי הרמב"ם שכתב אסור לקצור וכו' ומדלא כתב שאיסור זה אינו גוהג אלא בזמן שבית המקדש קיים, שמע מינה דאפילו בזמן הזה גמי אסור. ואע"ג דשם באותו פרק גבי מצות ספירה כתב בזה הלשון "מצוה זו על כל איש מישראל ובכל מקום ובכל זמן, ומדלא כתב הכי גבי איסור קצירה קודם לעומר דנוהג בכל זמן, שמע מינה דאינו גוהג אלא בזמן שבית המקדש היה קיים, הא לא קשיא דהיינו טעמא דכתב דמצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן גבי ספירת העומר, משום דאיכא למאן דאמר דאין מצוה זו נוהגת אלא בזמן שבית המקדש קיים... ואע"ג דגבי אכילת חדש כתב בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ואילו גבי איסור קצירה שיירי ולא כתב כן. יש לומר משום דלענין אכילה איכא חילוק בין בפני הבית לשלא בפני הבית...".

ואע"פ שסיים "וזה דבר ברור לדעת הרמב"ם למי שאינו מתעקש, ודבר ברור ופשוט הוא דאיסור קצירה קודם לעומר גוהג גם בזמן שאין ביהמ"ק קיים, דאי אמרת דאיכא חילוק בין בזמן הבית לשלא בזמן הבית לא הוה שתיק הגמרא מיניה, וזה דבר פשוט יותר מכביעתא בכותחא". מ"מ גראה, כאמור לעיל, שדעת רש"י והבית יוסף היא שאין איסור קצירה בזמן הזה, וכן דעת כמה אחרונים, וגם ההוכחה מהרמב"ם קשה ביותר, ורק דעת תוספות ברורה דכן הוא.

כדעת השאג"א נוקט גם בספר תורת זרעים (בחידושים לתחילת מסכת חלה) שכתב כן מדעתו שאיסור קצירה נוהג אף בזמן הזה, והביא גם מהגר"א שסובר כן, ומכיון שברש"י ובשו"ע אינו מפורש להיפך, גראה דיש להתיחס לשאלת איסור קצירת חדש קודם לעומר בזמן הזה, כספיקא דדיבא.

ה. קציר שונה

לכאורה היה מקום לומר סברא להקל ע"פ הגמרא בריש דף ס"ח שעולה ממנה דלכולי עלמא קיטוף מותר (אף בזמן הבית) כי מתוך שלא התרת לו (רש"י: לקצור

במגל) אלא ע"י קיטוף (רש"י: ביד, ולא במגל) זכור הוא (דחדש הוא ולא אכיל) ויוצא שם בגמרא שכיון שקוצר ע"י שינוי — זוכר, וכיון שהקציר לשחת או לתחמיץ הוא בשינוי מהקטיפה הרגיל, יש מקום לומר שהוא מותר, ועוד, דהלא בדרך כלל מה שקוצרים אינו ראוי למאכל אדם.

אך צ"ע שהלא באיסור קצירה איכא איסור תורה דראשית קצירכם, ובשלמא דבקיטוף אין איסור דרבנן שמא יאכל, גיחא, אך מדוע אין בזה איסור תורה? ועוד, הלא אף אם בקיטוף אין איסור, הלא בנידונינו באופן שקוצרים הפעם לצורך מאכל בהמה, קוצרים תמיד, וא"כ אין בזה שינוי לגבי הקציר הרגיל לבהמה ויש חשש שמא יתנו לה מיד, שהרי אין הבדל בין קציר לשחת ולתחמיץ קודם ט"ז בניסן ללאחר ט"ז בניסן.

עוד יש לפקפק משום שהרמב"ם לא הביא דין זה שקיטוף ביד מותר, וכנראה שסובר שרבי מאיר שאוסר קציר אוסר אף ביד, (ועיין בשאגת אריה החדשות דיני חדש סימן י') וכך כתב המאירי (פסחים דף י"א ע"א): "ולא סוף דבר קצירה גמורה, אלא אפילו קטיפת מלילות מן הקרקע, שלא מגורת אכילה נאסר עד שנאמר ששינויו מזכירו ושיהא מותר בקטיפה... אלא גורת התורה היא ואף בשינוי אסור". אם כן, מסקנה העולה דאין להסתמך על הקציר השונה כדי להתיר קציר חדש (קודם העומר) לשחת ולתחמיץ.

ו. בית השלחין שבעמקים

במשנה בדף ע"א שם שנינו: "קוצרין בית השלחין שבעמקים, אבל לא גודשין" ופירש רש"י: "מפני שמפסידים מהר, ועוד דרעות הן ואין בהם איסור בקצירה". ובגמרא שם: "תניא ר' בנימין אומר: כתוב אחד אומר 'וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר' וכתוב 'ראשית קצירכם אל הכהן' הא כיצד? ממקום שאתה מביא אי אתה קוצר, ממקום שאי אתה מביא — אתה קוצר". ופירש שם רבנו גרשם: "ממקום שאי אתה מביא — ומאי גינהו — בית השלחין לפי שתבואתה יבשה ואנן בעינן כרמל". וכך פסק הרמב"ם (שם): "אסור לקצור בארץ ישראל מין מחמשת מיני תבואה קודם לקצירת העומר... במה דברים אמורים בקציר שראוי להביא ממנו עומר. אבל בית השלחין שבעמקים, הואיל ואינו ראוי להביא ממנו — קוצרים אותו מלפני העומר, אבל לא יגדוש".

הנה, בימיהם היו שטחי הבעל — השטחים שהגיבו יפה, מהעידית ושטחי השלחין היו שטחי הויבורית, שהיו צריכים להשקותן כדי לקבל יבול טוב ומשום כך משטחי השלחין (שבעמקים) לא הביאו עומר ועל כן לא חל עליהם איסור קצירת חדש.

היום המצב הפוך. דוקא את האדמות הטובות הופכים לשדות שלחין ומשקים אותן כדי שהיבול יעלה יפה יותר, לעומת זאת, את האדמות הגרועות משאירים לחסדי שמים — לשדות בעל אם כן יש מקום לדון שכל התבואה העולה באדמות בעל — אין בה איסור קצירת חדש, וצע"ב.

עוד צריך עיון, דיתכן שאף בשדות השלחין הדין כן, שהרי שנינו (שם דף פ"ה ע"א) שאין מביאים את העומר מבית הזבלים ופירש שם רש"י בלשון הראשון: "משדה שצריכה לזבל שמא לא גזדבלה כל צרכה ונמצאו כל פירותיה כחושין" ואם כן יש לומר דגם בזה שגדלה בהשקאה, שמא לא הושקתה כל צרכה ונמצאו גרעיניה כחושין (כמו שענינו הרואות שכך קרה השנה). ואפילו אם נפרש אחרת לגבי בית הזבלים, הלא יש מקום לומר שמאחר וענינו הרואות כי התבואה אינה עולה תמיד יפה אף בשדות שלחין, הלא יש להם דין בית השלחין שבמשנה שיותר לקצור שם גם קודם לעומר, משום שפעמים שרעות הן.

עוד יש לומר שיש להעריך כל שנה כפי מה שהיא, דבשנה הנוכחית התבואה יבשה וכיון שהשנה התבואה אינה ראויה לעומר, יתכן ומצד זה ג"כ יהיה מותר לקוצרה קודם הפסח (עיין בלשון רבנו גרשם הנ"ל).

עוד יש לומר ע"פ מש"כ רש"י "מפני שמפסידים מהר" שתבואה זו השנה, כיון שאם לא נקצור אותה, היא תשתבל ותתיבש עוד ולא תהיה ראויה אף למאכל בהמה, (או שתהיה ראויה פחות) דזה נקרא מפני שמפסידים מהר ויש להתיר לקוצרה, וראה ברש"י בדף ס"ח שכתב "דכיון דשדה יבשה היא, אי משהו לה לאחר בישולה — אזלה לאיבוד, לשון אחר: רעות הן ואין עומר בא מהן ואמרינן בהאי פירקין ממקום שאתה מביא אי אתה קוצר, וממקום שאי אתה מביא — אתה קוצר" ויתכן שהתבדל בין שתי הלשונות הוא שלפי הלשון האחר — אין להתיר אלא בשדות שאין מביאים מהם עומר כלל, באף שנה, היינו שהשדות נחשבות כמקום שאי אתה מביא; ולפי הפירוש הראשון ברש"י אזלינן בתר מצב השדה והתבואה באותה שנה, ואם התבואה יבשה ואין להביא ממנה עומר באותה שנה שוב אין עליה איסור קצירה קודם לכן.

ויש לעיין עוד לפי מה שכתבו התוספות שם: "קוצרים בית השלחין ושל בית העמקים פירש בקונטרס רעות הן ואין עומר בא מהן... וצריך לומר דכיון דלכתחילה לא יביא, אע"ג דאם הביא כשר, ממקום שאי אתה מביא קרינא ביה, דהא בית השלחין אם הביא כשר... ותימה, דהכא לא חשיב בית הזבלים ובית האילן? ובזה יש לתרץ דהני פסידי אי לא קצרי להו שרו רבנו, אבל הנהו לא פסדי אי משהו להו עד לאחר העומר ואחמור בהו רבנו, כי היכי דאחמור הכא בגדישה". לפי זה הדבר תלוי שאם נחשיב שדות שלנו (בעל ושלחין) בדין בית השלחין שבגמרא שאין מביאים משם כי אז נראה שגם איסור קצירה אין, משום שהשהיה תגרום להם נזק והפסד, אך אם לא נחשיב את שדותיו בדין בית השלחין לענין שאין מביאים משם, ונראה אותם כראויים להביא משם העומר, אז הדבר ספק אם מותר לקצור שם בשנים שהתבואה לא עלתה יפה, משום שבאותן שנים ודאי לא יביאו משם, וכן באותן שנים ודאי שהשהית הקציר תסב הפסדים, או שמתחשבים עם רוב השנים.

אך בהמשך יש לתוספות ספקות: "ואית דגרסי הכא בית השלחין שבעמקים (בניגוד לגירסת התוספות: קוצרים בית השלחים ושל בית העמקים) דההוא אם הביא פסול דאיכא תרתי ולא קרינן ביה ממקום שאתה מביא, אבל היכא דאם

הביא כשר, אע"ג דלכתחילה לא יביא, ממקום שאתה מביא הוא ואסור לקצור וכן מוכח בתוספתא... וקצת תימה לפירוש זה דלא משתמיט תנא בשום מקום וליחתי בית השלחין שבעמקים לא יביא, ואם הביא פסול, ועוד תימה...

ונראה לפרש דודאי גרסינן בכל מקום בית השלחין שבעמקים — כאן ובתורת כהנים, ובית השלחין ובית הזבלים ובית האילן — מדאורייתא שרו, דכיון דלכתחילה לא יביא לאו ממקום שאתה מביא הוא, אלא מדרבנן אסירי (ואסמכוה אקרא דכתיב בתורת כהנים) אבל בית השלחין שבעמקים דאיכא הפסד גדול יותר מדי — לא העמידו חכמים דבריהם, לפי שממהרים ביותר להתבשל לפני האחרים, ולהפסד מרובה חששו.

יוצא שלפי ההבנה הראשונה בתוספות לגירסא זו תלויה כל השאלה באם לשדות שלנו יש דין בית השלחין שבעמקים דאיכא תרתי, וזה ספק גדול וקשה להכריע, אך לפי הבנתם השניה שמדאורייתא ודאי שרו כל שאין מביאים לכתחילה אלא שרבנן אסרו, ובית השלחין שבעמקים התירו משום הפסד גדול, נראה ודאי שיש להתיר אצלנו גם לגירסא זו, ועיין עוד בתוס' שדנו בדבר ולא הכריעו.

וע"ע בתוס' שאנץ וכן במאירי ובמהר"ם חלוואה שדנו בענין הגירסא הנכונה ופירושיה שיש מקום רב להתיר וכדאמרן (וע"ע בשו"ת שאגת אריה החדשות דיני חדש סימן ד').

מ"מ אם מצד הסתמכות זו על היתר הקציר של בית השלחין, יש לאסור לגדוש, היינו לאסוף אותה כרגיל, שהרי בזה שלא יאספו אותה כרגיל אין הפסד, ולא התירו חכמים אלא בשל ההפסד, עיין בתוס' מנחות דף ס"ח ד"ה אבל, ובחידושי הראשונים הנ"ל (תוספות ר"ש משאנץ ותוספות רבנו פרץ ובחידושי הר"ן והמאירי לפסחים שם).

אבל הרמב"ם בפירוש המשנה הסביר: "אבל אין דשין אלא לאחור הקרבת העומר והוא אמרו אבל לא גודשין". ולפ"ז ערמות מותר לעשות ורק לדוש אסור, אך בהלכות כתב "אבל לא יגדוש" אך אין משם ראייה דאיכא למימר שיסביר יגדוש ידוש כמו שהסביר במשנה, אך כיון שאין זה פשט הלשון י"ל שחזר בו והסביר יגדוש — יערום.

ומ"מ נראה דהכונה אחת היא, מה שאין הפסד בעשייתו אסור, וממילא נראה דאף הרמב"ם בפיה"מ יסכים שאם אין כל הפסד בהשהיית האיסוף והגירוש דאין להתיר.

ז. בית הזבלים

סניף נוסף להתיר יש למצוא אף בפירוש רש"י למשנה בדף פ"ה, שם שנינו: "אין מביאים (עומר) לא מבית הזבלים ולא מבית השלחין" ופירש רש"י: "משדה שצריכה לזבל שמא לא נודבלה כל צרכה ונמצאו כל פירותיה כחושין, לשון אחר שהזבל מביאש ומקלקל טעם הפירות". אם כן, לפי פירושו הראשון של רש"י, כיון שאת שדותינו אנו מדשנים, אין להביא משם עומר, ועיין גם בפירוש רבנו גרשם שם שכתב קרוב לזה.

ולפי גירסת התוס' ובפירושי הראשונים כל מקום שאין מביאים ממנו עומר לכתחילה, אף שאם הביא כשר, אין בו איסור קצירה לפני העומר, ממילא אין איסור קצירה בשדותינו, ואף שמסקנת התוספות וכן שאר הראשונים דלעיל דדקא במקום הפסד התירו, הלא גם כך כן הוא, דמדאורייתא מותר משום שהוא בית זבלים ואף רבנן לא גזרו משום שיהיה הפסד ההשגחה.

אכן לפי מה שפירש הרמב"ם בפירוש המשנה דבית הזבלים היינו "חטים הצומחים באשפות", ודאי דמשדותינו אפשר להביא עומר ויש בהם איסור קצירה, וא"כ אין מקום להתיר אלא לפי פירושו הראשון של רש"י בלבד.

ח. מאכל בהמה

במשנה במנחות (דף ע"א עמוד א') תנינן: "קוצר לשחת מאכיל לבהמה" ופירש רש"י: "מותר לקצור שחת קודם לעומר להאכיל לבהמתו" אלא שהמשנה מסייגת זאת: "אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שהתחיל עד שלא הביא שלישי, ר' שמעון אומר: יקצור ויאכיל אף משהביא שלישי". היינו לפי ר' שמעון מותר לקצור לבהמה אף אחר שהביאה שלישי ולפי ר' יהודה זה בתנאי שהתחיל לקצור לפני שהביאה שלישי, וכתבו המפרשים שהלכה כר' יהודה שבא לפרש את תנא קמא.

כך פסק גם הרמב"ם, אלא שכנראה היתה גירסתו בדברי ר' יהודה ללא המלים "בזמן שהתחיל" אלא רק: "עד שלא הביא שלישי" שכן פסק (הלכות תמידין ומוספין פרק ז' הלכה ט"ו): "תבואה שלא הביאה שלישי מותר לקצור ממנה להאכיל לבהמה". ולא כתב גם שאם התחיל יכול להמשיך גם אחר שהביאה שלישי. ועל כרחך כך היתה גירסתו שכן הסביר בפירוש המשנה שלא הביאה שלישי — שלישי אחרון, וא"כ אין התבואה גדלה לאחר מכן כלל (לפ"מ שנביא לקמן בהסבר הביאה שלישי).

מ"מ פשוט שלפי גירסתנו אם התחילו לקצור לפני שהתבואה הביאה שלישי גידולה, אפשר להמשיך אף לאחר מכן.

ט. מהו "משהביאה שלישי"?

הרמב"ם בפירוש המשנה (פרק י' משנה ח') פירש: "הביאה שלישי — שתגמר שלישי גמרה האחרון" (כך בנוסח ר"י קאפה, ובנדפס כיוצא בו: "שלא נגמר השלישי האחרון לגמר בישולו") היינו שלפי ר' יהודה שפסק הלכה כמותו מותר לקצור לבהמה רק עד גמר הבישול, אבל אח"כ אסור, יוצא אם כן שכל עוד נמצא גרעין החטה בשלב התבשלות והתפתחות מותר לקצור את החטה לבהמה.

כך פירש גם רבנו עובדיה ברטנורא, אך פשוט שכל המפרשים שגירסתם כגירסתנו היינו ר' יהודה אומר בזמן שהתחיל עד שלא הביאה שלישי, שאז יכול להמשיך גם אח"כ, ברור שאינם מסבירים כמו הרמב"ם, אלא שמדובר על שלב מוקדם יותר, ובפשטות היינו בהבאת שלישי בכל מקום, היינו שלישי ראשון.

כך כמעט מפורש ברש"י (למסכת פסחים דף כ"ג ע"א): "קוצר לשחת — כשהוא עשב דלאו קציר הוא" והעתיקו בתוס' רבינו פרץ שם ובמאירי שם כתב: "קוצר הוא לשחת, רוצה לומר בעוד שהוא עשב ושלא הביאה שלישי, שכל שלא הביא שלישי אינו בכלל חדש להיות קצירתו אסורה", ועיין בחזון איש (שביעית יט, כג).

לפי הבנה זו יש לנסות להגדיר מהו שלישי גידולה הראשון של החטה שעדיין היא נחשבת בו לעשב, לצורך זה אעתיק כאן מתוך אנציקלופדיה לחקלאות כרך ב' עמוד 50:

"אחרי ההפריה מתחילות להתפתח בשק העובר שתי רקמות נפרדות, הנבט והאנדוספרם. הם מגיעים תוך 8 עד 20 ימים לגדלם הסופי. הפרי ממלא את החלל שבין המוצץ העליון והתחתון. משהגיע הגרגיר למצב זה מתחיל השלב הראשון של ההבשלה. הוא הבשלת חלב, בשלב זה צבע הגרגיר הוא ירוק וכן ירוקים הגבעולים והעלים, האנדוספרם הוא במצב נוזלי וגרגירי העמילן מקנים לנוזל צבע לבן, מכאן הכינוי של השלב הזה, תכולת המים היא כ-40—50 אחוזים... השלב השני להבשלה הוא הבשלת דונג, הגרגירים מצהיבים, תכולת המים באנדוספרם היא כדי 25%—30... הבשלה מלאה: הגרגיר מתיבש עד כדי שיווי משקל עם האטמוספירה הסובבת אותו. בתנאי הארץ תכולת המים היא כדי 11% עד 12%... צבירת החמרים נפסקת אז לחלוטין, הגרגירים מתקשים ונפחם קטן משהיה בהבשלת דונג".

נדמה שניתן להסיק כי מהבשלת חלב עד הבשלת דונג זהו השלב הראשון. מהבשלת דונג עד הבשלה מלאה זהו השלב השני, והשלב השלישי הוא בהבשלה המלאה. ולפי זה עד הבשלת דונג יהיה הקציר מותר. ולפ"ז נדמה שאין זה נכון מה שרוצים לומר שהבשלת חלב היא הבאת שלישי, בהבשלת חלב רק מתחיל שלב ההתבשלות דבהבשלת חלב עצמו עדיין אין גרעין מוצק.

ראיה לכך אפשר להביא מפרק ט' דמעשרות (משניות ב' וג'). שם קיימא לן חיוב פירות המעשר מתחיל משיכניסו שלישי (סוף משנה ג'). אך כאשר המשנה מפרטת יותר — בתחילת משנה ב' נאמר: "מאימתי פירות חייבים במעשרות — התאנים משיבחילן" ופירש הרמב"ם שם: פירושו משיבחילן להתבשל ושיעורו משיתלוש תאנה מן האילן ויניחנה עשרים וארבע שעות ותהיה ראויה לאכילה" והיינו ודאי שלב מתקדם בגידול. וכן בהמשך "וכל האדומים משיאדימו" פירש הרמב"ם: ענינו שכל מה שדרכו שתאדים צורתו כשנגמר בשולן, הרי זה חייב במעשרות משיבחילן להאדים" וידוע שמתחיל להאדים אחר שכבר נגמרה צורת הפרי, ובמקביל היינו ודאי הבשלת דונג.

עיין בירושלמי שם: "אמר רב זעירא: כתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך — דבר שהוא נזרע ומצמיח. יצא פחות משלישי שאינו נזרע ומצמיח". וראה עוד בפירוש המשנה שם לרמב"ם בענין תלתן (והוא הקרוב ביותר לחטה) שפירש: "תלתן כדי שתצמח; אמרו כדי שתזרע ותצמח. רוצה לומר עד כדי שאם יקח

זרעוני תלתן זה ויזרענו — יצמח" וזה לכל המוקדם בהבשלת דונג, שאז יש גרעין כל שהוא.

י. סיכום ומסקנות

קצירת התבואה למאכל בהמה קודם שהגיעה להבשלת דונג — מותרת, ויש להקל באם התחילו קודם שהגיעה להבשלת דונג שימשיכו אח"כ כדברי ר' יהודה במשנה.

אם הגיעה החטה להבשלת דונג ולא התחילו לקצרה, דומה שאף כאן יש להקל בשדות בעל, דיש לתת להם דין בית השלחין שבעמקים, ואף אם לא יהיה אלא ספק, כיון שיש מחלוקת אם קיים כלל איסור קצירה קודם לעומר בזמן הזה — יש להקל, כנלע"ד. במיוחד שיש לצרף לזה דנראה דיש לשדותנו דין בית הזבלים אליבא דפירושו הראשון של רש"י.

אבל בשדה שלחין שלנו היום, שהיא שדה מן העידית, אם הביאה התבואה שליש (היינו הבשלת דונג) אין לנו אלא מצד המחלוקת לענין קציר חדש בזמן הזה אם קיים או לאו (דין בית הזבלים אינו אלא סניף בעלמא) ואעפ"י שדעת השו"ע נראית שמיקל בזה, מ"מ קשה להקל בכך כיון שאפשר לקצור קודם שהביא שליש ומדוע נחכה לזמן מאוחר יותר? ועוד ובשעת דחק גדולה והפסד גדול יש להתישב בזה.